

Naar een ecologisch beheer van (gras)bermen

Dienst Duurzaam Milieu & Natuurbeleid

Waarom bermbeheer?

Beheer is nodig

Bermvegetatie

- Afhankelijk van **abiotische factoren**:
bodem, waterhuishouding
- Aanwezigheid **zaadbank**

- **Randeffecten**
 - **Aangrenzend landgebruik**: akker, gracht/waterloop
 - **Schaduw/zon**: aanwezigheid bomen
 - **Aangelanden**: Maaien, pesticidengebruik
 - **Berijding**: bodemverdichting

Bodem niet verrijken!

(compost, teelaarde, mest...)

Bermbeheerplan

Bermbeheerplan geen wettelijke basis

Aanvraag om af te wijken van het bermbesluit (1984)

> vroegere maaidata

Bermbesluit in een notendop:

- 1ste maaibeurt vanaf 15 juni
- 2de maaibeurt vanaf 15 september
- Ondergrondse plantdelen niet beschadigen
- Afvoer van maaisel binnen 10 dagen
- Gebruik van biociden verboden

Goedkeuring
bermbeheerplan > **ANB**

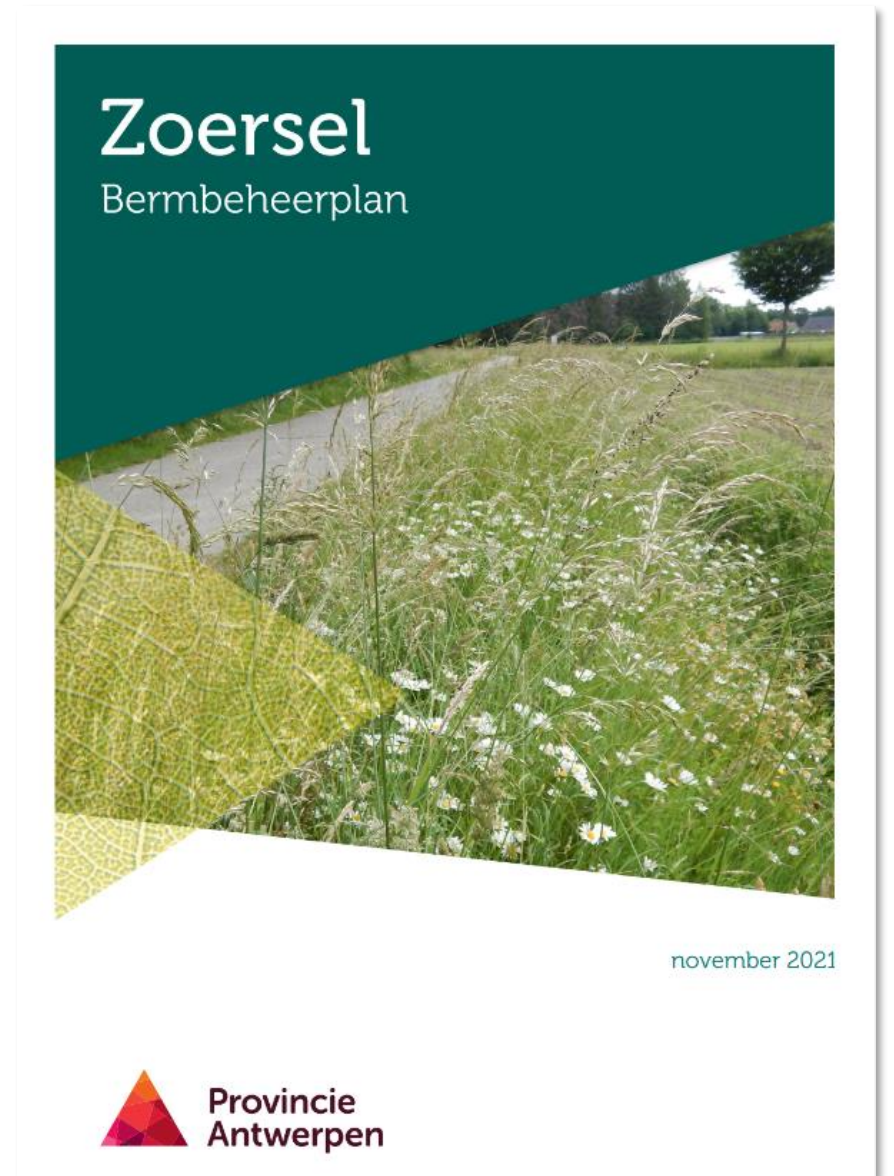
Bermbeheerplan

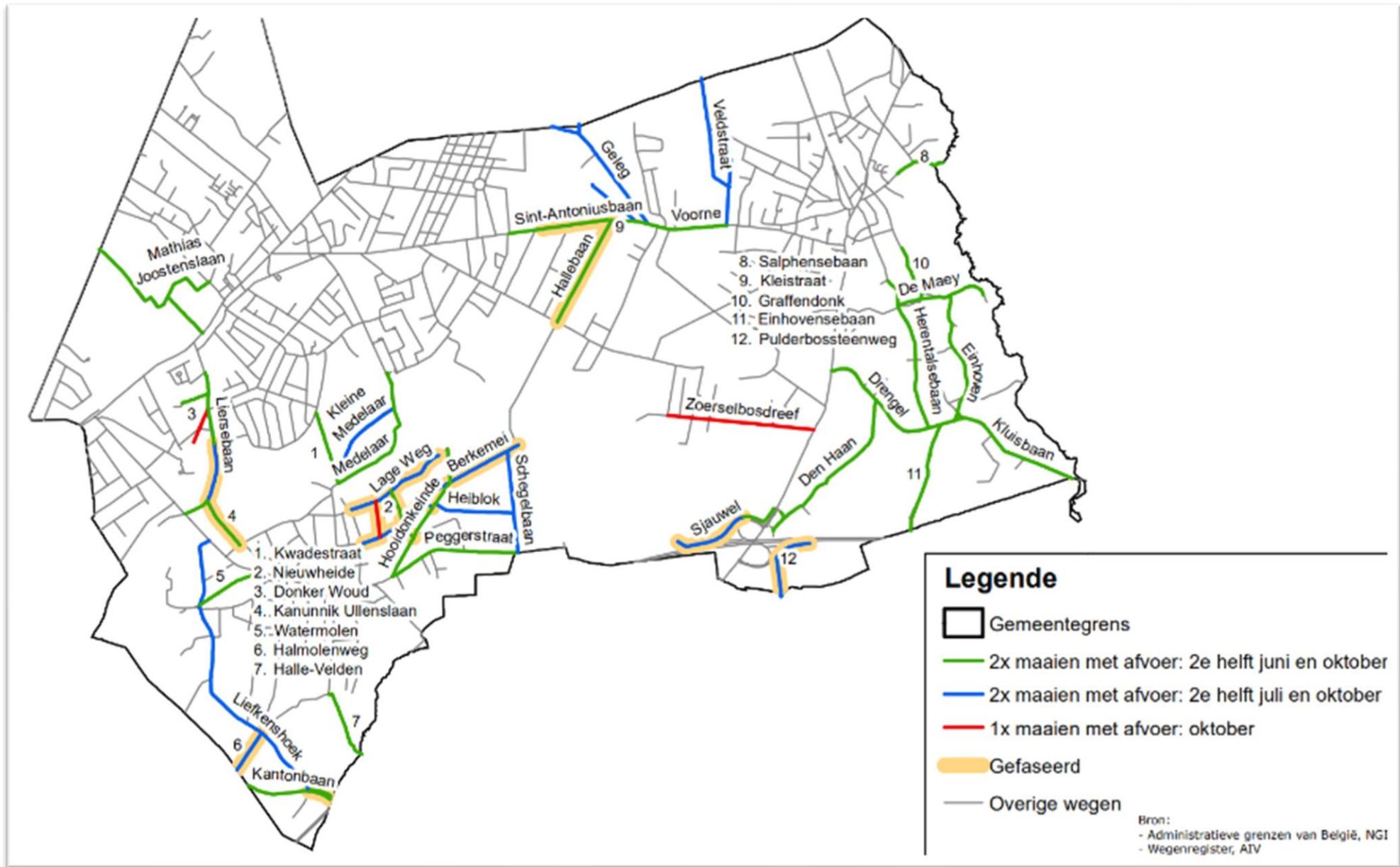
In een notendop:

- Vegetatieopnames > Bermen typeren
- Algemene bermkarakteristieken
- Knelpunten
- Bijzondere soorten (flora)
- Probleemsoorten
- Beheeradvies
- Beheersuggesties
- Kaarten

Om de 5 jaar evaluatie bermbeheer

Natuurbeheerplan

Natuurbeheerplan type 2 (openbare besturen)

- Minstens 25% oppervlakte Natuurstreefbeeld
- Naleven criteria geïntegreerd natuurbeheer
- **Subsidies:** opmaak beheerplan (> 5 ha) / natuurstreefbeelden
- Afwijking maaidata bermbesluit integreren in natuurbeheerplan
- Goedgekeurd natuurbeheerplan > vrijstelling vergunningsplicht
- Looptijd 24 jaar
- 6-jaarlijkse evaluatie
- **Knelpunten:**
 - Niet groot/breed genoeg in oppervlakte
 - Kwaliteit/ontwikkeling vegetaties kan niet gegarandeerd worden in smalle/kleine oppervlaktes

Botanisch beheer

Typering vegetatie bermen

- Inventarisatiemethodiek (INBO)* > 2017
- Basiskarteereenheden:
 - Graslanden > graslandfasen > subtypes
 - Ruigten
 - Opgaande houtige vegetaties
- Inventarisatie van typische soorten/kenmerken
Bv. Glanshavergrasland (subtype fase 4)

Provincie
Antwerpen

* Methodiek niet voldoende voor
natuurbeheerplan > uitgebreide inventarisatie

Beheer

Grazige/kruidentrijke bermvegetaties

Maaibeheer

- Veiligheidsbeheer
- Ontwikkelingsbeheer
- Instandhoudingsbeheer

Maaibeheer

Veiligheidsbeheer

- Valt niet onder het bermdecreet
- 15 april-15 juni

Waar?

- Naast weg/fietspad, kruispunten, verkeersborden
- Directe strook langs de weg/fietspad (< 1 m)
- Schrale vegetaties worden niet hoog
> minder noodzakelijk

Maaibeheer

Ontwikkelingsbeheer

- Dominantie grassen doorbreken
- Verschralen > afvoeren van biomassa*

> **2 tot 3x per jaar maaien**

Grassenmix – Dominant stadium

1x mei – (2x juli/aug) – 3x sept/okt

Gras-kruidentmix

1x juni/juli – 2x sept/okt

* Mits geen invloed van bemesting of herbiciden

Grassenmix

1x mei – (2x juli/aug) – 3x sept/okt

Maaibeheer

Instandhoudingsbeheer

- Soortenrijke, bloemrijke graslandtypes
- Ecologisch doel bereikt

> **1 tot 2x per jaar maaien**

Bloemrijk grasland

1x juni/juli – 2x sept/okt

Schraalgrasland

1x sept/okt

Schraalgrasland
1x sept/okt

Maaibeheer

Sleutel tot succes

Correct afvoeren van maaisel

- **Bermdecreet:** afvoeren binnen 10 dagen
- **Anders:**
 - Voedselaanrijking van de bodem
 - Verruiging > brandnetels, forse grassen...
 - Verhinderend kiemen (doel)soorten
- **Knelpunt:**
 - Verkeerd gebruik maaimachines
 - Veiligheidsmaaibeurten (bosmaaier)
 - Maaien zonder afvoer (aangelanden)

Maaibeheer

Sleutel tot succes

Continuïteit in beheer

- Jaarlijks zelfde beheermethode/periode
- **Knelpunt:**
 - Gazonbeheer (aangelanden)
 - Bermen gemaaid door landbouwers
 - Geen continuïteit > externe aannemer

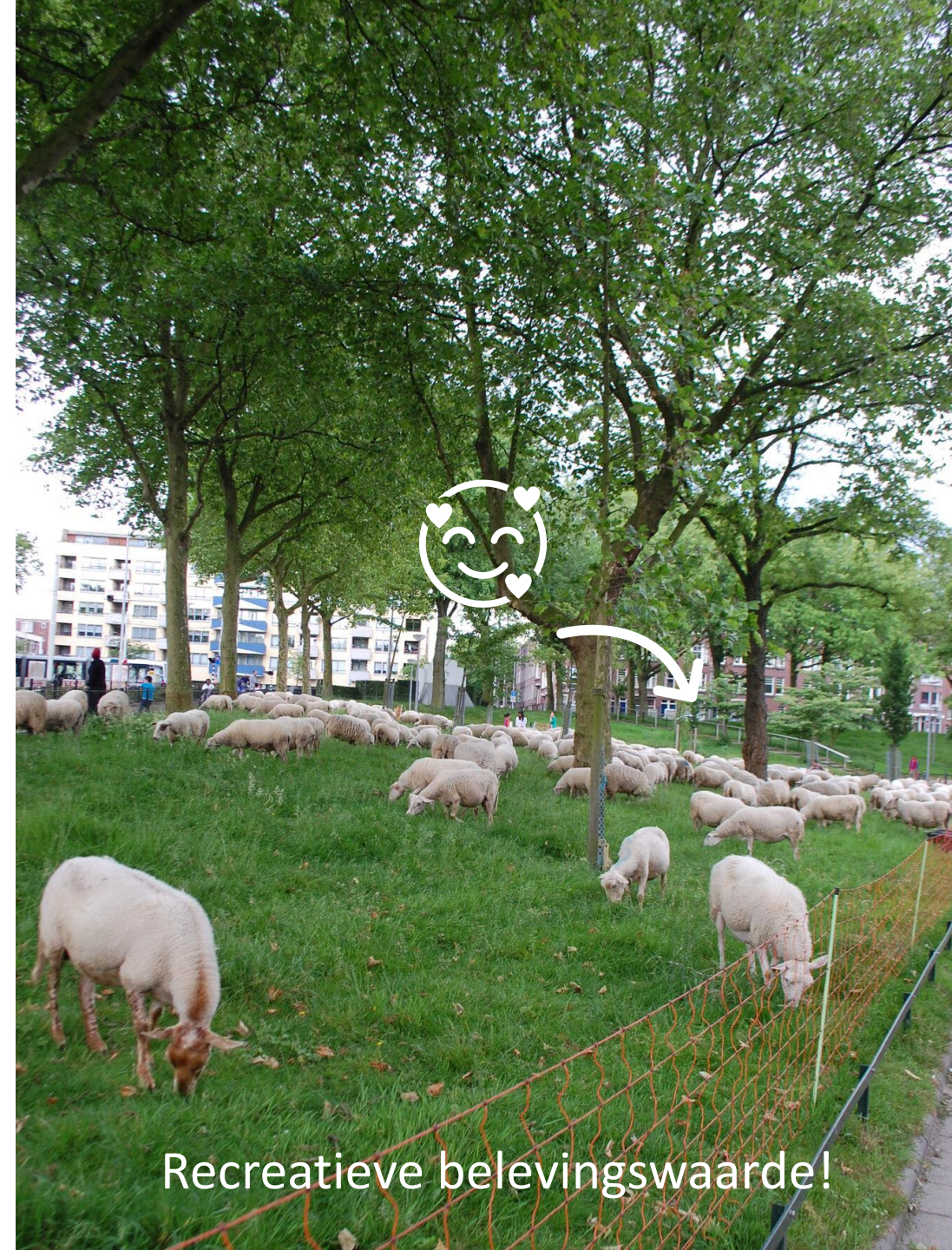

Begrazing

- Brede bermen en taluds
- Niet mogelijk als omvormingsbeheer
 - > Wel maaien + nabegrazing of stootbegrazing
- Structuurvariatie
- Geen afvoer van maaisel nodig

Praktisch:

- (tijdelijke) Afrastering berm
- Drinkwater voorzien
- Veiligheid > schapenbegrazing
- Toezicht herder

Beheer in functie van soorten

Bijzondere soorten

- Rode Lijstsoorten
- Provinciale Prioritaire Soorten (PPS)

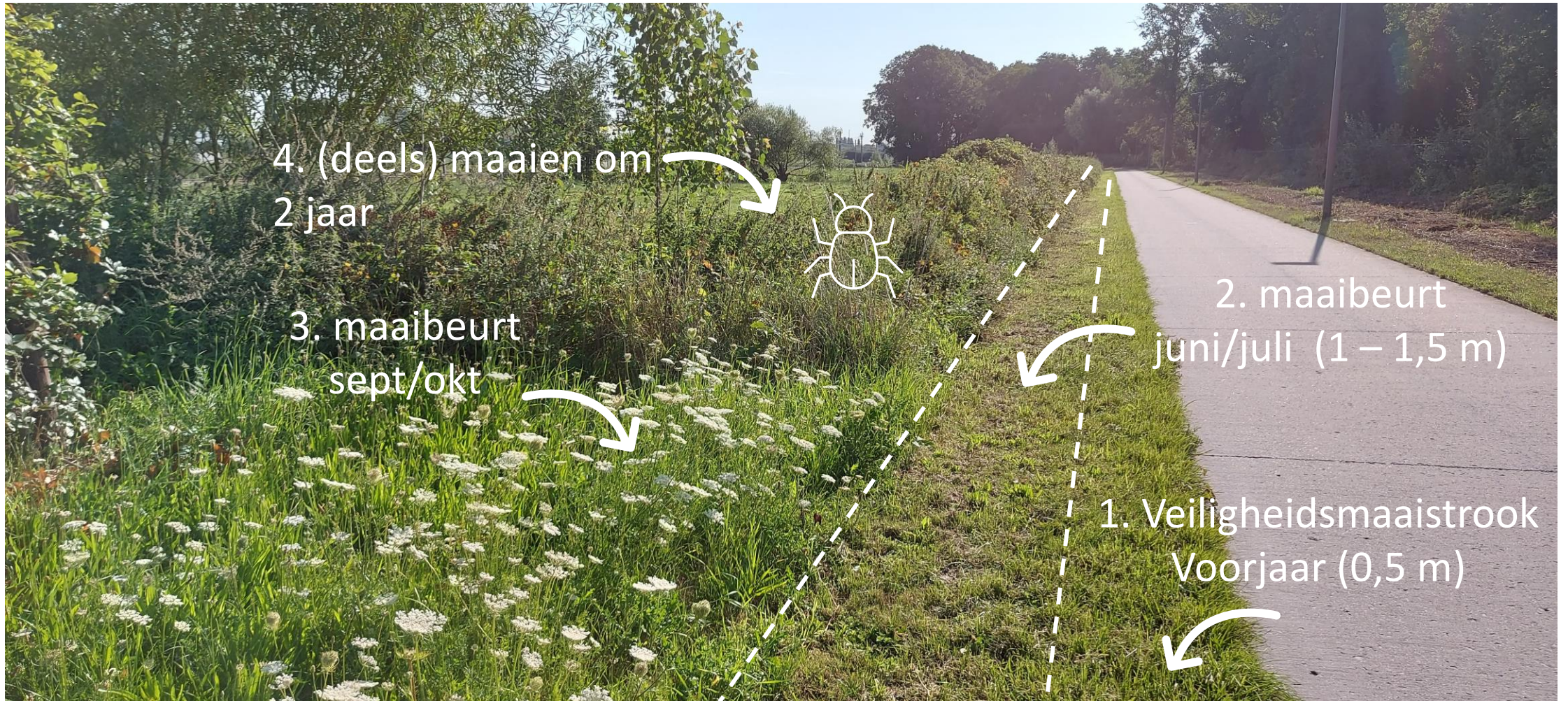
Praktisch:

- **Aanpassen maaitijdstip**
 - Flora: bloeiperiode/zaadvorming
 - Fauna: Broedseizoen/eiafzetting
- **Gefaseerd maaien**
 - Volledige berm niet ineens maaien
 - Stroken of blokken

Bruine vuurvlinder

Gefaseerd maaien - voorbeeld

Sinusmaaien

Slingerende maaipaden

Verschillend bermdeel

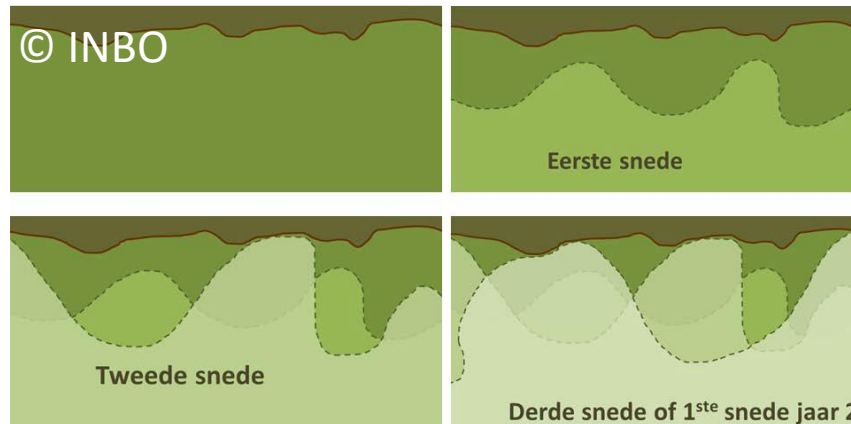
Ca. 40% van vegetatie blijft staan

Structuurvariatie

Permanente bloei in groeiseizoen

Praktisch:

- Brede bermen
- Ecologisch waardevolle bermen
- Uitvoering in eigen beheer of natuurvereniging

Sinusmaaien

Sinusmaaien

Ontwikkeling gradiënten

- Structuurvariatie
- Langere bloeiboog
- Zuidgeoriënteerd

Praktisch:

- Brede bermen
- Gefaseerd beheer

Grasland - Ruigte - Houtkant/Bosrand

Advies aanpassen Bermbesluit omwille van wilde bestuivers (INBO – 2023)

Klimaatverandering

- Soorten bloeien 1 maand vroeger dan in 1984 (A. Zwaenepoel)
- Meer warme dagen tijdens het jaar > langere groeiperiode

1ste maaibeurt

- Veel soorten in volle bloei in juni - zaadzetting eind juni/juli
- Bloemrijke bermen > maaien vanaf **1 juli** (i.p.v. 15 juni)

2de maaibeurt

- Vegetatie groeit tot eind oktober > vegetatie kort winter ingaan
- Alle bermen > maaien vanaf **15 oktober** (i.p.v. 15 september)

Knelpunkten

Probleemsoorten

Invasieve exoten

- Japanse duizendknoop
- Reuzenberenklauw
- ...

Praktisch:

- **Brochures**
- **JD - Beslissingsleutel Ecopedia**

Aanpak op maat!

18 oktober 2023 "Praktijkdag "Exotenbeheer voor lokale besturen, van planning tot actie" (Exotennet)

Japanse duizendknoop

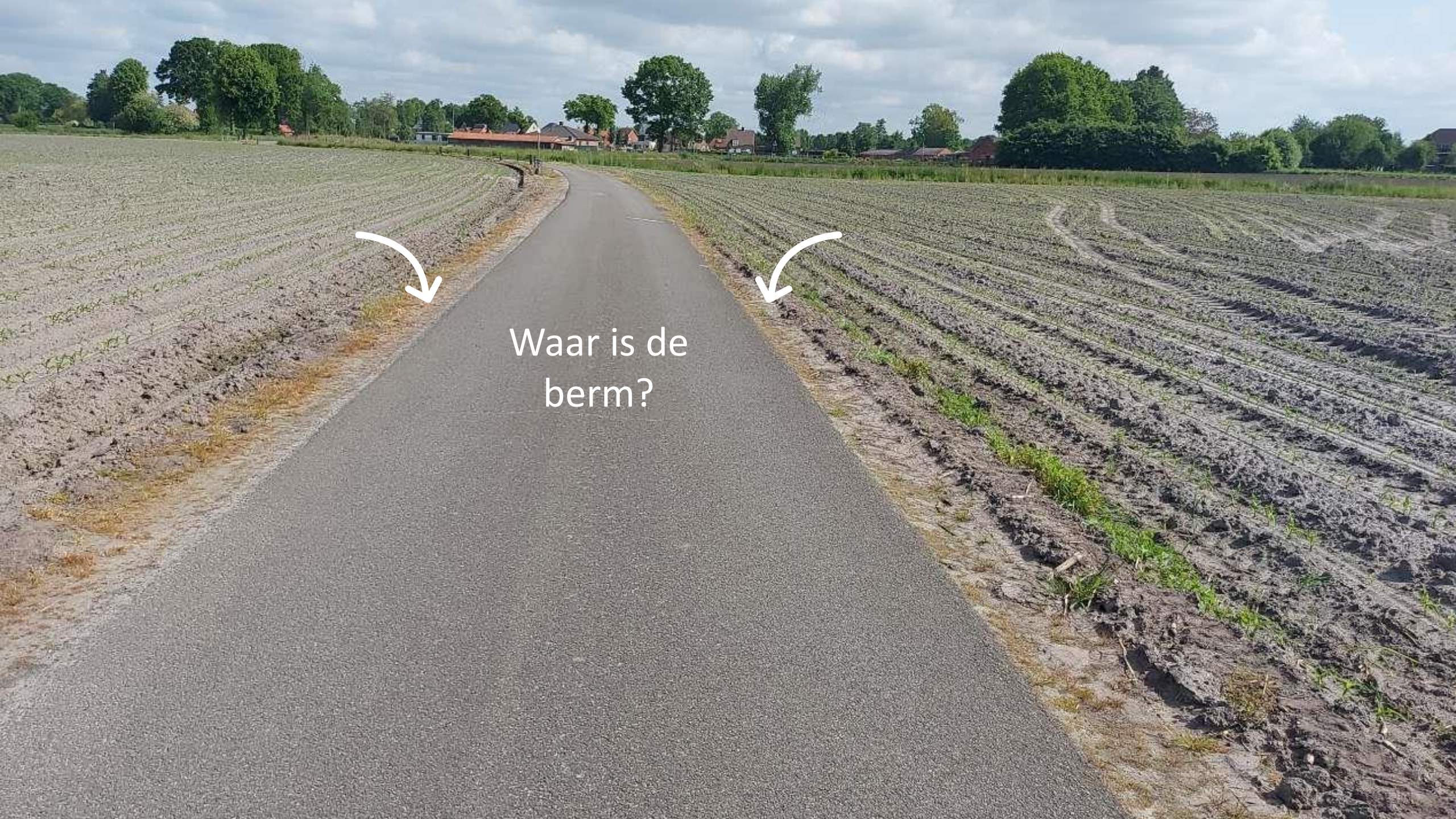
Provincie
Antwerpen

Inname berm

Te smalle bermen (< 1m)

- Randeffect straat/akker
 - > Beheer: maaien volgens Bermbesluit
- **Oorzaak**
 - Verbreding rijweg (buitengebied) > toename gemotoriseerd verkeer
 - Inname aangelanden (akker)
- **Praktisch:**
 - Rooilijnplannen/Register Gemeentewegen (Gemeentewegendecreet 1/09/2019)
 - Art. 38. 2° "Het is verboden: een gemeenteweg volledig of gedeeltelijk in te nemen op een wijze die het gewone gebruiksrecht overstijgt"*

Waar is de
berm?

Waar stopt het
wegdek?

En ook...

- **Maaien zonder afvoer maaisel**
- **Zwerfvuil**
- **Storten tuinafval**
- **Gazonbeheer**
- **Pesticidengebruik**
- **Inname berm**
- **Parkeren**
- ...

In de praktijk

Maaimachines

Klepelmaaier (met directe afzuig)

- Verhakselt de vegetatie
- Rafelige randen > bemoeilijkt hergroei
- Negatieve impact op fauna
 - > Maaihoogte niet lager dan 10 cm instellen!

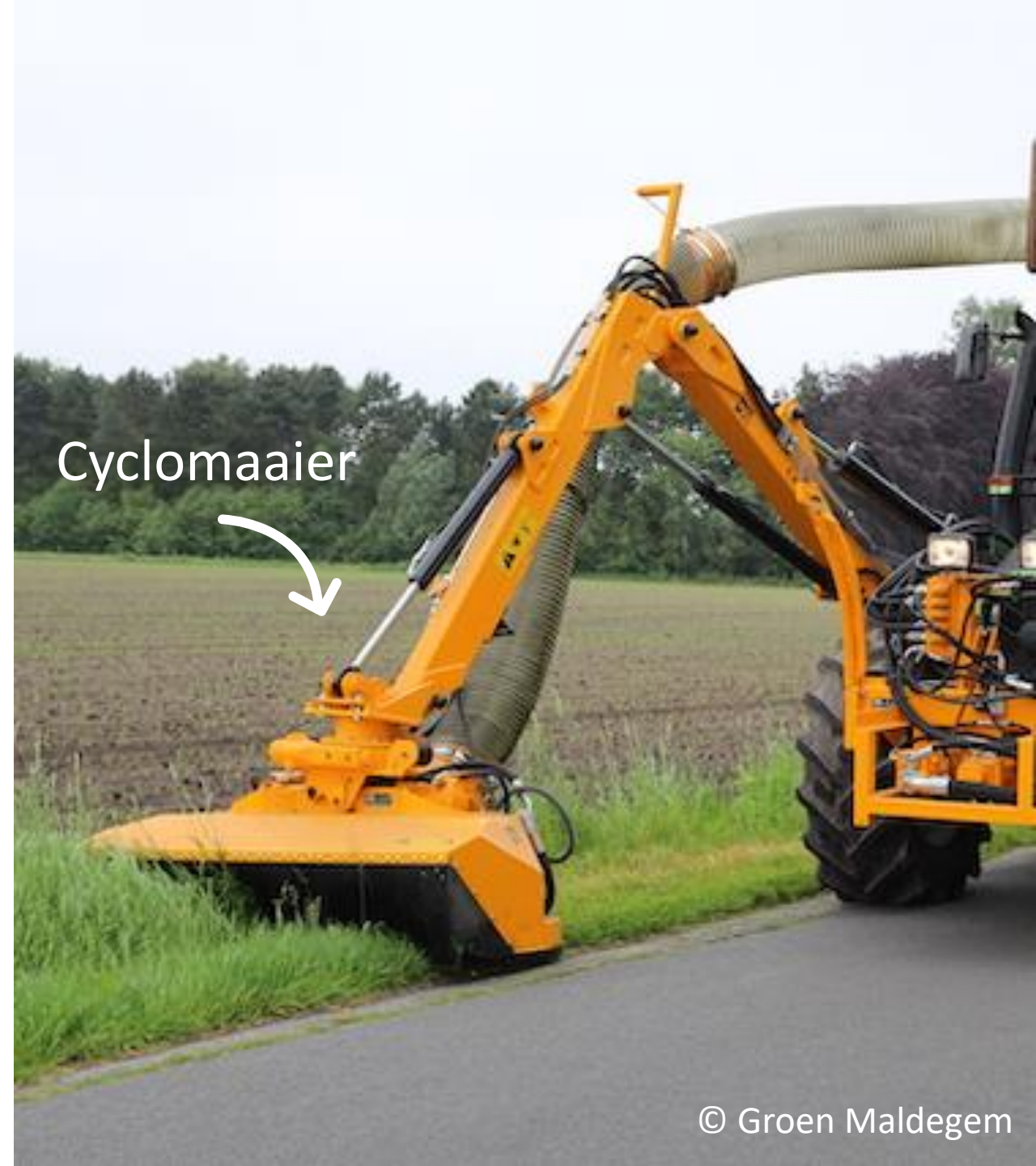
Beter:

Cyclomaaier (met directe afzuig)

- Snijden vegetatie > betere hergroei
- Zuigbuis niet rechtstreeks op berm
 - > minder nadelig voor fauna

Maaien bij mooi weer

Bestekken

- Conform bermbesluit
- Standaardbestek 250
- Bermbeheerplan
- Invasieve exoten!

Voorbeeld Nederland:

- Kleurkeur (2019)
- Inspiratie beheer bermen
- Certificatie aannemers (Nederland)

Meer info:

Bermbeheerplan

- <https://www.provincieantwerpen.be/aanbod/dlm/beheerplannen/beheerplannen/bermen.html>

Natuurbeheerplan (ANB)

- <https://www.natuurenbos.be/node/3894>

Provinciale Prioritaire Soorten

- [https://www.provincieantwerpen.be/lokale-besturen/duurzame-gemeenten/advies/prioritaire-provinciale-soorten.html#:~:text=Provinciaal%20prioritaire%20soorten%20zijn%20bedreigde,\)%20of%20internationaal%20natuurbehoudsbelang%20\(bv.](https://www.provincieantwerpen.be/lokale-besturen/duurzame-gemeenten/advies/prioritaire-provinciale-soorten.html#:~:text=Provinciaal%20prioritaire%20soorten%20zijn%20bedreigde,)%20of%20internationaal%20natuurbehoudsbelang%20(bv.)

Sinusbeheer

- <https://www.vlinderstichting.nl/sinusbeheer/>

Invasieve exoten

- <https://www.provincieantwerpen.be/lokale-besturen/duurzame-gemeenten/advies/invasieve-exoten.html>
- <https://www.ecopedia.be/pagina/een-beheeraanpak-voor-japanse-duizendknoop-ontwerpen>
- <https://exotennet.be/events/praktijkdag-exotennet-2023/>
- <https://exotennet.be/>

Kleurkeur (Nederland)

- <https://www.vlinderstichting.nl/kleurkeur/>
- <https://assets.vlinderstichting.nl/docs/1e0603f4-3554-4e35-9677-f73a21dd66b2.pdf>

Bedankt

BARBARA TACK
DIENST DUURZAAM MILIEU- EN NATUURBELEID
Departement Leefmilieu
Team Studie Natuur & landschap
Koningin Elisabethlei 22, 2018 Antwerpen
T 03 240 59 82
www.provincieantwerpen.be